

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců

doc. Ing. Petr Blaha, PhD.

16. prosince 2017

Komplexní inovace studijních programů a zvyšování kvality výuky na FEKT VUT v Brně
OP VK CZ.1.07/2.2.00/28.0193

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

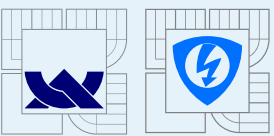

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úvod

Úvod
Příklad
...
Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Rekurzivní identifikace (**on-line** identifikace). Nový odhad $\theta(\hat{k})$ se určí drobnou modifikací předchozího odhadu $\theta(\hat{k} - 1)$

- jsou základní částí adaptivních systémů (řízení, případně filtrace probíhá podle nejnovějšího modelu)
- nejsou uchovávána všechna data jako u **off-line** metod ale pouze několik zpožděných hodnot
- mohou být modifikovány za účelem sledování časově proměnných parametrů
- mohou být použity k detekci poruch, kdy se parametry systému rychle mění

Motivační příklad

Úvod

Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Rekurzivní odhad konstanty.

Uvažujme model

$$y(k) = b + e(k)$$

kde $e(k)$ je porucha s rozptylem λ .

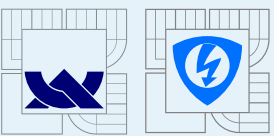
Nejlepší odhad $\hat{\theta} = b$ ve smyslu minima čtverců odchylek je aritmetický průměr.

$$\hat{\theta}(k) = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k y(i)$$

Zkusme si předchozí vzorec přepsat tak, že odhad $\hat{\theta}(k)$ bude roven předchozímu odhadu $\hat{\theta}(k-1)$ plus nějaká korekce.

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 3 / 21

Pokračování motivačního příkladu

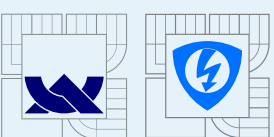
Úvod
Příklad

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

$$\begin{aligned}\hat{\theta}(k) &= \frac{1}{k} \left[\sum_{i=1}^{k-1} y(i) + y(k) \right] = \frac{1}{k} \left[(k-1)\hat{\theta}(k-1) + y(k) \right] = \\ &= \hat{\theta}(k-1) + \frac{1}{k} [y(k) - \hat{\theta}(k-1)]\end{aligned}\tag{1}$$

Korekční člen závisí na rozdílu mezi změřenou hodnotou výstupu a jeho nejnovějším známým odhadem.

Korekce mají se zvětšujícím se k menší váhu - s přibývajícím časem k bude mít odhad $\hat{\theta}(k)$ větší váhu.

Úvod
Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

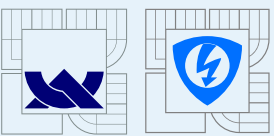
Odvození

Matlab

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 5 / 21

Odvození rekurzivní MNČ

Úvod
Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

Uvažujme odhad parametrů podle vzorce

$$\hat{\theta}(k) = \left[\sum_{i=1}^k \varphi(i) \varphi^T(i) \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^k \varphi(i) y(i) \right]$$

Označme

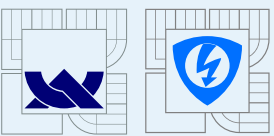
$$P(k) = \left[\sum_{i=1}^k \varphi(i) \varphi^T(i) \right]^{-1}$$

potom jednoduše dostaneme

$$P^{-1}(k) = P^{-1}(k-1) + \varphi(k) \varphi^T(k)$$

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 6 / 21

Pokračování odvození rekurzivní MNČ

Úvod
Příklad
...
Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců
Odvození

...
...
...

Motivační příklad
Exponenciální
zapomínání
Exponenciální
zapomínání
Proměnné
zapomínání
Počáteční hodnoty

Implementace
Typy filtrů
Refil
U-D filtr
Odvození
Odvození
Matlab

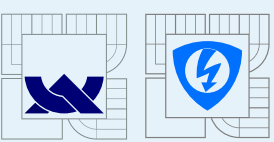
$$\begin{aligned}\hat{\theta}(k) &= P(k) \left[\sum_{i=1}^{k-1} \varphi(i)y(i) + \varphi(k)y(k) \right] = \\ &= P(k) \left[P^{-1}(k-1)\hat{\theta}(k-1) + \varphi(k)y(k) \right] = \\ &= \hat{\theta}(k-1) + \textcolor{red}{P(k)\varphi(k)} \left[\textcolor{blue}{y(k) - \varphi^T(k)\hat{\theta}(k-1)} \right]\end{aligned}$$

Jiný způsob zápisu

$$\begin{aligned}\textcolor{red}{K(k)} &= \textcolor{red}{P(k)\varphi(k)} \\ \textcolor{blue}{\varepsilon(k)} &= \textcolor{blue}{y(k) - \varphi^T(k)\hat{\theta}(k-1)} \\ \textcolor{violet}{\hat{\theta}(k)} &= \textcolor{violet}{\hat{\theta}(k-1) + K(k)\varepsilon(k)}\end{aligned}\tag{2}$$

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 7 / 21

Pokračování odvození rekurzivní MNČ

Úvod
Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

Dále musíme určit $P(k)$. K tomu se používá lema o inverzi matice.

$$[A + BCD]^{-1} = A^{-1} - A^{-1}B[C^{-1} + DA^{-1}B]^{-1}DA^{-1} \quad (3)$$

Aplikuje se na vzorec

$$P(k) = [P^{-1}(k-1) + \varphi(k)\varphi^T(k)]^{-1}$$

kde $A = P^{-1}(k-1)$, $B = \varphi(k)$, $C = 1$ a $D = \varphi^T(k)$

$$P(k) = P(k-1) - \frac{P(k-1)\varphi(k)\varphi^T(k)P(k-1)}{1 + \varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)} \quad (4)$$

Všimněme si, že místo inverze matice se řeší skalární dělení (člen ve jmenovateli je skalár).

Pokračování odvození rekurzivní MNČ

Úvod

Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

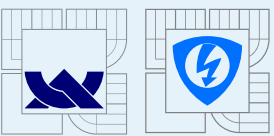
Odvození

Odvození

Matlab

Dalšího zjednodušení dosáhneme, když (4) dosadíme do vzorce pro $K(k)$

$$\begin{aligned} K(k) &= P(k)\varphi(k) = \\ &= P(k-1)\varphi(k) - \frac{P(k-1)\varphi(k)\varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)}{1 + \varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)} = \\ &= \frac{P(k-1)\varphi(k)}{1 + \varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)} \end{aligned}$$

Motivační příklad

Úvod

Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

Pokračujeme v úvodním příkladu odhadu konstanty.
Zde $\varphi(k) = 1$. Potom

$$P(k) = (\Phi^T \Phi)^{-1} = \frac{1}{k} \quad \Phi^T = (1 \dots 1) \quad \dim \Phi = (k, 1)$$

$$P(k) = P(k-1) - \frac{P^2(k-1)}{1 + P(k-1)} = \frac{P(k-1)}{1 + P(k-1)} = K(k)$$

Výsledný rekurzivní algoritmus popisuje rovnice

$$\hat{\theta}(k) = \hat{\theta}(k-1) + \frac{1}{k} [y(k) - \hat{\theta}(k-1)]$$

Rovnice je stejná jako (1).

RMNČ s exponenciálním zapomínáním

Úvod
Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

Modifikace spočívá ve změně kritériální funkce

$$J_k(\theta) = \sum_{i=1}^k \lambda^{k-i} \varepsilon^2(i) \quad (5)$$

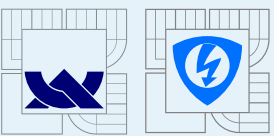
kde koeficient zapomínání λ se volí v rozsahu $(0.95, 0.99)$.
Odhad parametrů lze provést podle rovnice

$$\hat{\theta}(k) = \left[\sum_{i=1}^k \lambda^{k-i} \varphi(i) \varphi^T(i) \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^k \lambda^{k-i} \varphi(i) y(i) \right]$$

$$P^{-1}(k) = \lambda P^{-1}(k-1) + \varphi(k) \varphi^T(k)$$

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 11 / 21

RMNČ s exponenciálním zapomínáním

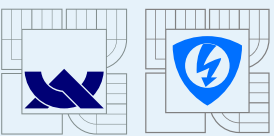
- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání**
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace
- Typy filtrů
- Refil
- U-D filtr
- Odvození
- Odvození
- Matlab

$$\sum_{i=1}^k \lambda^{k-i} \varphi(i) y(i) = \lambda \sum_{i=1}^{k-1} \lambda^{k-i-1} \varphi(i) y(i) + \varphi(k) y(k)$$

Jinak je odvození podobné jako v případě bez exponenciálního zapomínání ($A = \lambda P^{-1}(k)$). Vede k výsledným vztahům (vztahy (2) zůstávají)

$$K(k) = \frac{P(k-1)\varphi(k)}{\lambda + \varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)} \quad (6)$$

$$P(k) = \frac{1}{\lambda} \left[P(k-1) - \frac{P(k-1)\varphi(k)\varphi^T(k)P(k-1)}{\lambda + \varphi^T(k)P(k-1)\varphi(k)} \right] \quad (7)$$

Proměnné exponenciální zapomínání

Úvod
Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

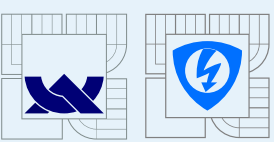
Pokud $\lambda \neq 1$, RMNČ nekonverguje. Na druhou stranu $\lambda < 1$ zlepšuje sledování časově proměnných parametrů. Proto se konstanta λ nahrazuje $\lambda(k)$.

$$\lambda(k) = \lambda_0 \lambda(k-1) + (1 - \lambda_0)$$

Typické počáteční hodnoty jsou $\lambda_0 = 0.99$ a $\lambda(0) = 0.95$

Použitím předchozího vztahu se zlepšuje chování RMNČ v přechodových dějích.

Jedná se opět o rekurzivní výpočet.

Nastavení počátečních hodnot

Úvod

Příklad

...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...

...

...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

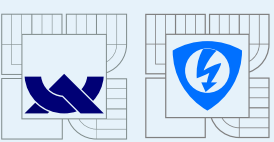
Matlab

Rekurzivní algoritmus vyžaduje počáteční nastavení $\hat{\theta}(0)$ a $P(0)$.

Pokud o parametrech nevíme nic, volíme $\hat{\theta}(0) = 0$ a $P(0) = \rho I$, kde ρ je velké číslo (10^5).

Pokud známe apriorní odhad parametrů, použijeme jej, případně pokud máme informaci o přesnosti tohoto odhadu, můžeme nastavit matici $P(0)$ ($\lambda^2 P(k)$ je kovarianční matice $\hat{\theta}(k)$)

Pro malé $P^{-1}(0)$ ($P(0)$ velké) se rekurzivní odhad blíží odhadu získanému off-line.

Praktická implementace RMNČ

- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace**
- Typy filtrů
- Refil
- U-D filtr
- Odvození
- Odvození
- Matlab

V některých případech může dojít k tomu, že se matice $P(k)$ stane indefinitní, ikdyž by teoreticky měla být pozitivně definitní. Potom může získaný odhad parametrů divergovat. Tomuto problému se dá předejít pomocí **odmocninových filtrů**

Místo toho, aby se obnovovala matice $P(k)$, tak se obnovuje její odmocnina. Vychází se z některého rozkladu matice $P(k)$. To zajišťuje, že matice $P(k)$ stále zůstává pozitivně definitní.

Typy odmocninových filtrů

- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace
- Typy filtrů**
- Refil
- U-D filtr
- Odvození
- Odvození
- Matlab

1. Refil

$$P(k) = S(k)S^T(k) \quad (8)$$

kde $S(k)$ je trojúhelníková matice (**Choleskyho odmocnina**)

2. U-D regresní filtr

$$P(k) = U(k)D(k)U^T(k) \quad (9)$$

kde $U(k)$ je dolní trojúhelníková matice s jedničkami na hlavní diagonále a $D(k)$ je diagonální matice

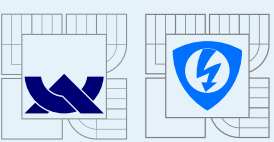
Obnova matice $S(k)$ probíhá v následujících krocích

$$\begin{aligned}f(k) &= S^T(k-1)\varphi(k) \\ \beta(k) &= 1 + f^T(k)f(k) \\ \alpha(k) &= 1/[\beta(k) + \sqrt{\beta(k)}] \\ L(k) &= S(k-1)f(k) \\ S(k) &= S(k-1) - \alpha(k)L(k)f^T(k) \\ K(k) &= L(k)/\beta(k)\end{aligned}\tag{10}$$

V praxi se $K(k)$ nepočítá, řeší se přímo

$$\hat{\theta}(k) = \hat{\theta}(k-1) + L(k)[\varepsilon(k)/\beta(k)]$$

Místo n dělení stačí jedno.

U-D filtr

- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace
- Typy filtrů
- Refil
- U-D filtr**
- Odvození
- Odvození
- Matlab

Nevýhodou filtru Refil je požadavek na výpočet odmocniny. U-D filtr odstraňuje tuto nevýhodu. Je navíc úspornější z hlediska počtu matematických operací. Při odvození se vyjde z rovnice $[ABC]^{-1} = C^{-1}B^{-1}A^{-1}$ a z lemy o inverzi matice

$$P(k) = U(k)D(k)U^T(k)$$

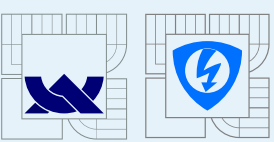
$$P^{-1}(k-1) = U^{T^{-1}}(k-1)D^{-1}(k-1)U^{-1}(k-1)$$

$$P^{-1}(k) = \lambda P^{-1}(k-1) + \varphi(k)\varphi^T(k)$$

$$U(k)D(k)U^T(k) = [\lambda U^{T^{-1}}(k-1)D^{-1}(k-1)U^{-1}(k-1) + \varphi(k)\varphi^T(k)]^{-1}$$

$$h = U^T(k-1)\varphi(k)$$

$$U(k)D(k)U^T(k) = U(k-1)[\lambda D^{-1}(k-1) + hh^T]^{-1}U^T(k-1)$$

U-D filtr - odvození

- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození**
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace
- Typy filtrů
- Refil
- U-D filtr
- Odvození**
- Odvození
- Matlab

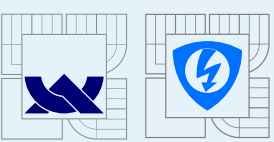
Na inverzi hranaté závorky použijeme lemu o inverzi matice

$$[\lambda D^{-1}(k-1) + hh^T]^{-1} = \frac{1}{\lambda} \left[D(k-1) - \frac{D(k-1)hh^T D(k-1)}{\lambda + h^T D(k-1)h} \right]$$

a dostaneme

$$\begin{aligned} U(k)D(k)U^T(k) &= \\ &= U(k-1) \frac{1}{\lambda} \left[D(k-1) - \frac{D(k-1)hh^T D(k-1)}{\lambda + h^T D(k-1)h} \right] U^T(k-1) \end{aligned}$$

Součin dvou dolních trojúhelníkových matic s jedničkami na hlavní diagonále je opět trojúhelníková matice s jedničkami na hlavní diagonále.

U-D filtr - odvození

- Úvod
- Příklad
- ...
- Rekurzivní metoda nejmenších čtverců
- Odvození
- ...
- ...
- ...
- Motivační příklad
- Exponenciální zapomínání
- Exponenciální zapomínání
- Proměnné zapomínání
- Počáteční hodnoty
- Implementace
- Typy filtrů
- Refil
- U-D filtr
- Odvození
- Odvození**
- Matlab

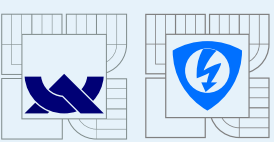
Pokud se nám podaří vyjádřit matici H

$$\frac{1}{\lambda} \left[D(k-1) - \frac{D(k-1)hh^T D(k-1)}{\lambda + h^T D(k-1)h} \right] = H D H^T$$

můžeme napsat rovnici pro aktualizaci matice $U(k)$ následovně

$$U(k) = U(k-1)H$$

Neprovádíme aktualizaci matice $P(k)$ ale matici $U(k)$

Rekurzivní metody v prostředí Matlab

Úvod
Příklad
...

Rekurzivní metoda
nejmenších čtverců

Odvození

...
...
...

Motivační příklad

Exponenciální
zapomínání

Exponenciální
zapomínání

Proměnné
zapomínání

Počáteční hodnoty

Implementace

Typy filtrů

Refil

U-D filtr

Odvození

Odvození

Matlab

Identifikační toolbox obsahuje následující funkce: `rarmax`, `rarx`, `rbj`, `rpem`, `rplr`, `roe`

Základní syntaxe je následující

$$[thm, yh] = rfcn(z, nn, adm, adg)$$

kde $z = [y \ u]$ je matice se dvěma sloupci, z nichž první je vektor výstupů soustavy a druhý je vektor vstupů soustavy, nn specifikuje rozměry vektorů parametrů v příslušném modelu v abecedním pořadí a zbývající dva parametry adm , adg souvisí s volbou speciální metody. Pro algoritmus s exponenciálním zapomínáním se volí $adm = 'ff'$; $adg = lam$; kde lam je koeficient zapomínání λ

Modelování a identifikace

Rekurzivní metoda nejmenších čtverců – strana 21 / 21